

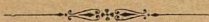
OM
UTSTRÄCKNINGEN AF ÄMNET HÄLSOLÄRA
VID VÅRA FLICKSKOLOR.

AF

DOKTOR **KAROLINA WIDERSTRÖM.**

(INLEDNINGSFÖREDRAG TILL DISKUSSION VID 7:DE ALLMÄNNA FLICKSKOLE-
MÖTET I STOCKHOLM 11—13 JUNI 1901).

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
1901.

Om utsträckningen af ämnet hälsolära vid våra flickskolor.

Af doktor **Karolina Widerström.**

(Inledningsföredrag till diskussion vid 7:de allmänna flickskolemötet i Stockholm 11—13 Juni 1901.)

Vid 1886 års flickskolemöte föreslog doktor Sigurd Lovén, att hälsolära skulle upptagas såsom läroämne i flickskolorna. Han ansåg nämligen detta ämnes införande vara ett af medlen att höja den kvinnliga ungdomens hälsotillstånd. Detta hade nämligen enligt gjorda undersökningar lämnat ganska mycket öfrigt att önska. 1885—88 års kommitté — uti hvilken, efter d:r Lovéns afsägelse, en annan läkare, d:r A. E. Goldkuhl, inträdde — var af samma tanke som doktor Lovén och förordade åtgärden i sitt år 1888 afgifna utlåtande. Vi finna ock att sedan dess ämnet blifvit infördt i den ena efter den andra af Sveriges högre flickskolor, i deras högsta klass. Det bör emellertid erinras, att det redan förut fanns i en och annan högre flickskola här i Stockholm samt i k. högre lärarinneseminariet redan alltsedan dess stiftande.

Ämnet synes från början ha varit rationellt anlagdt. Det skulle innefatta såsom grundval en utförligare kurs, än förut i skolan inhämtats, i människokroppens anatomi och fysiologi, och hälsolärans satser skulle framställas, såsom de äro, baserade på fysikaliska och kemiska lagar. Det finnes också förträffliga läroböcker i ämnet.

Men om man bläddrar i dessa böcker, så upptäcker man, att i dem alla saknas ett helt kapitel. Där finnes nämligen intet nämndt om *fortplantningsorganen*.

Är det då männe ej af någon vikt för oss att känna till äfven dessa organs byggnad och förrättningar samt deras hygieniska vård? Jo förvisso. Det är ju rätt välbekant, huru ingripande rol dessa organs utveckling — i öfvergångsåren — spelar för individens kroppsliga och äfven själsliga utveckling; hurusom dessa organs tillvaro och verksamhet på det djupaste ingripa i både den fysiska och psykiska tillvaron, och hurusom sjukdomar i desamma kunna i mindre eller högre grad förbittra denna tillvaro. Men individen är icke ämnad att vara sig själf nog. Det är de nämnda organens verksamhet, som låter honom träda in som en länk i mänsklighetens stora utvecklingskedja, som ställer honom i direkt förbindelse med det kommande släkte, han alstrar. Och det är ju alldeles klart, att dessa organs beskaffenhet i allra högsta grad skall inverka på hurudant detta nya släkte skall bli. Deras vanvård och sjukdom kan till och med beröfva individen fortplantningsmöjligheten. Deras normala utveckling och rätta vård bidrager mäktigt till att det släkte, som födes, blir sundt.

I själfva verket inse rätt många människor detta — eller ungefär detta —; det är ej så sällan man hör uttalanden — läkaren hör det ofta — där människor beklaga, att de inga kunskaper fått i dessa stycken, ja, de kunna ej begripa, hvarför de lämnats okunniga i dem. Och allt eftersom naturvetenskaperna och på dem grundade åskådningssätt vinna mer och mer terräng, så inser man äfven i pedagogernas led allt mer det absurda uti att utesluta det nämnda kapitlet. För läkaren, som alltid måste ta hänsyn till alla människokroppens organ utan undantag, står det som en själfklar sak, att det måste vara med, och en läkare skulle knappast kunna försvara inför sig själf att icke medtaga det. Också har den kvinnliga läkare, som här i Stockholm i ett par år undervisat i hälsolära vid flera högre flickskolor, tagit saken så. Äfven andra naturvetenskapligt bildade lärarinnor taga — emellanåt åtminstone — ämnet fullständigt. Men de stå i själfva verket härvid på en något, ja kanske mycket, osäker grund. Å ena sidan finnes intet förbud för att ta med den särskilda delen af ämnet; å andra sidan står det, som förut nämnt, intet om det i läroböckerna, och dessutom har det »inte brukats». Man vet nu visserligen, att en och annan lärarinna för redan rätt längesedan känt sig

af sin plikt-känsla manad att någon gång åtminstone, innan eleverna lämnade skolan, söka att ge dem någon kunskap i ämnet. Hon gaf det, som hon bäst kunde det, stödd dels på lifvet själf, dels på de teoretiska kunskaper, hon vetat förskaffa sig; och man vet, att mången gång en sådan lärarinns lärjungar framdeles kommit och varmt tackat henne för hvad hon meddelat just i detta ämne. Men man vet också mer än ett exempel på, att en sådan lärarinna blifvit hårdt bedömd, att man ansett det oblygt och illa gjordt, att hon talat med »den oskyldiga ungdomen» om dylika ting.

Här stå vi inför orsaken till att det nämnda kapitlet af ämnet hälsolära ej har fått komma med i läroböckerna och i regel ej i undervisningen håller. Så besudladt har det blifvit, detta område af det mänskliga lifvet, att vi blygas för dess blotta tillvaro. Vi ha aflägsnat oss för långt från det enkla naturtillståndet för att kunna ta dessa ting rättframt och okonstladt. Men vi ha å andra sidan ej nått så långt i kultur, att vi lärt oss att, dagligdags åtminstone, se det sådant det verkligen är, ändamålsenligt ordnad och vackert. Och slutligen: vi segla med ett »lik i lasten». Vi gå här och släpa på gamla medeltidsföreställningar om att askes är det högsta idealet. Och denna uppfattning drar oss nedåt. Ty nödgas människan att jämt bryta mot hvad hon ställt upp som sitt ideal, så förnedras hon och tar skada till sin själ.

Men Den, som bjöd de första människorna: »varen frukt-samma, föröken eder och uppfyllen jorden», Hans mening var säkerligen ej att genom detta bud bringa människorna i disharmoni med sig själfva, Hans mening var ej att därmed gifva dem något att skämmas för. Och om vi, försedda med den vuxna människans erfarenhet och med den naturvetenskapligt bildades kunskaper, och därjämte med ett tillägnadt fromt barnasinne, betrakta detta område af människolifvet, så skola vi upptäcka, huru mycken skönhet det innesluter, ja huru det egentligen till hela sin natur är *vackert*, och vi skola fröjdas i stället för att bedrövas åt detta områdes stora betydelse.

Och är detta område vackert, och se vi det vackert, så finnes det ingen anledning, hvarför vi icke också skulle tala med de unga om detsamma. I denna riktiga syn på området

ligger i själfva verket kärnpunkten i hela frågans lösning. Uppfostrare, som tänkt öfver och sökt verka i frågan, ha ock klarligen insett detta.

Men om — från skolans sida — lärarinnan med själ och hjärta tillägnat sig denna uppfattning och skaffat sig de nödiga kunskaperna för att kunna undervisa i ämnet — där hon nämligen ej är läkare och sålunda redan äger dem — så äro därmed ej alla svårigheter för ämnets införande öfvervunna. Om nämligen det någonsin är nödvändigt, att hem och skola samverka, så är det här. Om någon gång skiljaktighet i uppfattning mellan skola och hem kan bli ödesdiger, så är det på detta område. För det första duger det nämligen ej, att hemmet ogillar, att det undervisas uti detta ämne i skolan. Hemmets ogillande skulle nämligen sätta på ämnet en stämpel, som dels vore till skada för den unga flickan, dels nedsatte lärarinnans auktoritet. Segrar hon — och hon måste segra härvidlag — och får den unga flickans öfvertygelse på sin sida, så har hemmet genom sitt ogillande i hög grad undergrävt sin egen auktoritet. — Jag vill här inskjuta en parentes; jag talar nemligen blott om den unga flickan och om lärarinnan, icke äfven om ynglingen och läraren, emedan vi ju här endast ha att öfverlägga om flickskolan. Men det är min öfvertygelse, som det ock är flere andras, att ett dylikt ämne är af kanske fullt ut lika stor vikt i gosskolan, om man ser saken djupare. — Hemmet bör sålunda ej ogilla ämnet. Men för det andra är det gifvetvis för en god samverkan mellan skola och hem af vikt, att också hemmet själf besitter den rätta uppfattningen af de mänskliga lifsföreteelser, om hvilka här är fråga. Ägde hemmen i allmänhet denna — ja, då hade nog ämnet själfallet kommit in i skolorna, och då skulle undervisningen i detsamma knappast erbjuda några svårigheter alls; skolan skulle då endast ha att bygga vidare på den grund, som hemmet lagt. Undantag finnas dess bättre, och de bli glädjande nog fler och fler i våra dagar, men i allmänhet sakna hemmen just denna riktiga uppfattning. Och i öfverensstämmelse med denna brist handla föräldrarne också, eller rättare sagdt underlåta att handla vis à vis barnen. Föräldrarnes hela omsorg om barnen i detta hänseende går nämligen ut på att förhindra, att de få veta någonting om de

lifsföreteelser, som sammanhånga med fortplantningen. Man tiger alltså på detta område, och hvad värre är, man *ljuger*. Ett normalt barn reflekterar nämligen öfver allt, hvad det ser och träffar på, och det kommer och frågar far och mor om allting och om hur det och det hänger samman. Bland annat frågar det också om, hvarifrån små barn komma, och om en hel del saker, som hänga samman med detta. Och vanligtvis får då barnet undvikande svar; man säger: det där kunna ej små barn förstå; det få de veta, när de bli stora. Eller man dukar upp den gamla vanliga historien om, att storken hämtar barnen, eller att »frun» kommer med dem. Religiösa föräldrar säga, att Gud skickar barnen, men vilja ej inlåta sig på, hur han gör det. Och gåtan står alltjämt lika olöst för de små och fortfar att sysselsätta deras hjärna allt emellanåt. Men de ha märkt, att föräldrarna endast högst ogärna tala om det kapitlet, och därför gå de håller icke gärna tillbaka till dem och spörja. Men det hemlighetsfulla, det förbjudna i saken eggjar deras nyfikenhet, och de ha ögon och öron dubbelt öppna för hvad som sker omkring dem och för hvad som talas beträffande just dessa ting. Och så kommer barnet i skolan och bland kamrater. Och af dessa får det snart veta besked. Men det är icke de bästa kamraterna, som ge de upplysningarna. Mycken reda och klarhet får barnet icke af deras upplysningar. Men en sak får det alldeles klart för sig, och det är, att detta område är skamligt, och att orsaken, hvarför föräldrarna icke ville tala om det, var, att de skämmas för det. Och så ha föräldrarna förvållat, att det blifvit inbrändt i barnens medvetande, att detta område är orent till själfva sin natur. Och så ha de rest upp en mur emellan sig själfva och barnen. Barnen kunna ej komma och tala med dem öppet, och själfva kunna de ej håller numera tala med barnen. Det tiges ömsesidigt på detta område. Och man går isär ifrån hvarandra. Och det på ett område, som i följd af naturens ordning skulle ena och sammanbinda. Ty huru lifligt skulle inte barnet känna, hur innerligt det hänger samman med far och mor, och med syskonen också, om det, när det kom och sporde, fick veta, att det stammar från fars och mors eget inre, att det burits och närts af modren och inom henne i lång tid, att det föddts af henne under fara och med

smärta, men tillika med osäglig glädje, att far och mor känt sig så innerligt lyckliga, när det kom till. Och när en ny liten bror eller syster skall komma till, och fadern går där med ängslan och oro för henne, som kämpar igenom sin svåra stund därinne, skulle inte då, om barnen finge vara med om denna väntan och oro, denna önskan och bön, att ingen fara måtte hota och smärtorna måtte bli så lindriga som möjligt, skulle inte barnen då ytterligare känna styrkan af de enande familjebanden. Ty intet binder samman så som gemensam sorg, gemensam oro, intet gör en människa så kär för oss, som att vi lidit för henne. Och hur skulle inte stundens högtidliga allvar och rena glädje, då modren lyckligt genomgått sitt och den nya lilla människovarelsen kommit till, prägla sig in i barnens sinne och minne. — Om föräldrarna på detta sätt meddelade sig med barnen, huru skulle dessa icke med nödvändighet insupa beundran och aktning, ja, vördnad för hela detta område af de mänskliga lifsföreteelserna, och hur skulle det icke inom dem skapas den intensivaste ovilja mot hvarje lättfärdigt och rätt tal!

Detta är för öfrigt ej blott ett teoretiskt resonnemang. Erfarenhetsrön bekräfta det. Så berättade t. ex. en mor, som fört det öppna talet med sina barn, att ett af dem en dag kom och med barnets häftiga impulsiva indignation förklarade: »Mamma, jag vill inte vara tillsammans med de där barnen, för de tala så fult.» Men i och med detsamma är ju barnet skyddadt; det har fått inom sig ett värn, och det har fått en måttstock att döma efter. Äfven på detta område gäller, att kunskap är makt; *den, som har god kunskap om en sak, är öfverlägsen den, som har en dålig kunskap; men den, som har en om än förvriden och dålig kunskap, är öfverlägsen öfver den, som intet vet.*

Redan barnet är utsatt för frestelser från flera håll och behöfver hjälp och råd. Men snart nog kommer den tid, då drifter och begär vakna och de inre frestelserna komma till. Lyckliga då de unga, hvilkas far och mor äro deras bästa förtrogna! Lyckliga de, som få veta, att hvad som rör sig inom dem, ej är något ondt, utan ett godt, med hvilket naturen har sin djupa mening, att det ej af dem kräfves att förkväfa det,

men väl att behärska det, därför, att äfven på detta område gäller det att ha aktning för andras rätt — för dens rätt, som skall vara med om att gifva lif, och för deras rätt, som skola få lif, och hvilka alla kunna begära att få födas i ett skyddadt hem, där far och mor ha inre och yttre möjligheter att ta hand om dem, att kläda och föda och fostra dem.

Men, kan man säga, det där allt är ju hemmets uppgift. Hvad kan skolan göra åt den saken? Jo, hvad skolan för närvarande kan göra, det är att i sin högsta klass taga detta ämne, som faktiskt finnes infördt där, hälsoläran, fullständigt, taga med äfven det nu afhandlade kapitlet. Tages detta kapitel inom skolan så, som det bör tagas och som det för att kunna afhandlas måste tagas, och lägges det tillräckligt mycket in uti det, så skall skolan utbilda en ungdomsskara, som är försedd icke blott med nödiga kunskaper på området, utan äfven och framförallt med en riktigare uppfattning. När så denna ungdomsskara i sin tur blir mödrar — och fäder, ty äfven dessa skola väl i framtiden komma så långt, att de vakna för sin särskilda plikt i dessa stycken — så skola de vara bättre rustade att ifrån början kunna lägga den rätta grunden hos sina barn, och många ibland dem skola nog ock ha klart för sig betydelsen af att lägga den och besjålas af den varmaste åstundan att bereda sina barns väl äfven i detta stycke. De af samma ungdomsskara, som bli lärarinnor — och lärare — skola dels lättare kunna afhandla kapitlet, dels skola de bättre, än hvad vi nu kunna det, bedöma, om det skall kunna med fördel afhandlas tidigare inom skolan eller hur därmed skall ordnas. Dessutom kan skolan påverka äfven de nuvarande hemmen. Jag påpekade nyss, huru viktigt det är, att skola och hem beträffande dessa saker stå i rapport med hvarandra. Känslan af detta har också föranledt flera lärarinnor eller föreståndarinnor att på ett eller annat sätt sätta sig i förbindelse med mödrarna, förberedelsevis, längre eller kortare tid, innan kapitlet afhandlades i skolan. I själfva verket finnes det hos vissa mödrar ganska stor vakenhet beträffande denna fråga; och dylika mödrar hälsa gifvetvis genast skolans åtgärd med tillfredsställelse. Andra få genom skolans initiativ den första impulsen, hvilken då allt som oftast kan vara till gagn äfven för

deras yngre barn, med hvilka modren hädanefter kan komma att ta saken bättre, än hon gjort med de andra. Faktiskt har ett sådant skolans meddelande, gjordt med takt och hänsynsfullhet, i allmänhet mötts med sympati; endast undantagsvis har det händt, att någon mor reserverat sig mot saken.

Mången lärarinna skall nog i alla fall tycka, att kapitlet är svårt, och skall grufva sig öfver det och knappt kunna se, hur hon skall kunna makta det. Och må ingen ta det lätt, må ingen ge sig hastigt på det. Må det gå framåt besinningsfullt, långsamt, säkert. Men när skolan tagit upp denna gärning, då har hon därmed gjort en mäktig insats — och en nödvändig insats — ej blott i släktets fysiska väl, utan ock i de kommande generationernas etiska fullkommande.
